

UDC 330.1

DOI: 10.34671/SCH.BSR.2020.0401.0022

МЕЖДУНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ ЧРЕЗ РАЗВИТИЕ НА ИНОВАТИВНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

© 2020

Йосифов Траян Павлов, PhD, главен асистент

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

(4000, България, Пловдив, ул. „Цар Асен“ № 24, e-mail: t_yosifov@abv.bg)

Анотация. Технологичното изоставане на българската икономика в сравнение с икономиките на останалите страни от ЕС-28 налага необходимост от цялостно обновяване, но и качествено различен подход по отношение на стратегическото планиране на процесите в бизнес организациите. Това е особено важно, тъй като предприемаческата инициатива осигурява възможности за динамично развитие на националната икономика. Нейното водещо значение по отношение на създаването на заетост, доходи и добавена стойност е безспорен факт. Целта на това изследване е да представи на научната общност някои водещи дефиниции на понятието „иновативно предприемачество“ в контекста на ключовото значение, което имат иновациите по отношение на международната конкурентоспособност на българската икономика. Подобряването на цялостното състояние на местната икономика трябва да бъде една от приоритетните задачи пред бизнеса в страната, чието решаване минава през утвърдени корпоративни практики за развитие. В тяхната основа е налагането на високи критерии за качество на управленските решения в една високо конкурентна среда на международните пазари, на които иновативното предприемачество има ключова роля за стабилното дългосрочно пазарно присъствие.

Ключови думи: международна конкурентоспособност, иновативно предприемачество, афинитет към предприемачески риск, планиране и развитие на стопанските процеси, бизнес лидери, стопанска инициатива.

INTERNATIONAL COMPETITIVENESS THROUGH DEVELOPMENT OF THE INNOVATIVE ENTERPRISE

© 2020

Yosifov Trayan Pavlov, PhD, Associate Professor

Plovdiv University „Paisii Hilendarski“

(4000, Bulgaria, Plovdiv, „Tsar Asen“ St., № 24, e-mail: t_yosifov@abv.bg)

Abstract. The technological backwardness of the Bulgarian economy in comparison with the economies of the other EU-28 countries necessitates the need for a complete renovation, but also a qualitatively different approach in terms of strategic planning of processes in business organizations. This is especially important as the entrepreneurial initiative provides opportunities for dynamic development of the national economy. Its leading importance in terms of job creation, income and added value is an indisputable fact. The purpose of this study is to present to the scientific community some leading definitions of the concept of “innovative entrepreneurship” in the context of the key importance of innovation in terms of the international competitiveness of the Bulgarian economy. Improving the overall state of the national economy should be one of the priority tasks for businesses in the country, whose solution goes through well-established corporate development practices. They are based on the imposition of high-quality criteria for management decisions in a highly competitive environment in international markets, in which innovative entrepreneurship plays a key role for a stable long-term market presence.

Keywords: international competitiveness, innovative entrepreneurship, affinity for entrepreneurial risk, planning and development of business processes, business leaders, business initiative.

МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЧЕРЕЗ РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

© 2020

Йосифов Траян Павлов, PhD, доцент

Пловдивский университет им. П. Хилендарского

(4000 Болгария, Пловдив, ул. „Король Осени“ №24, e-mail: t_yosifov@abv.bg)

Анотация. Технологическая отсталость болгарской экономики по сравнению с экономикami других стран ЕС-28 требует необходимости полного обновления, а также качественно другого подхода в плане стратегического планирования процессов в бизнес-организациях. Это особенно важно, поскольку предпринимательская инициатива предоставляет возможности для динамичного развития национальной экономики. Его ведущее значение с точки зрения создания рабочих мест, доходов и добавленной стоимости является неоспоримым фактом. Цель данного исследования - представить научному сообществу некоторые ведущие определения понятия «инновационное предпринимательство» в контексте ключевой важности инноваций с точки зрения международной конкурентоспособности болгарской экономики. Улучшение общего состояния национальной экономики должно стать одной из приоритетных задач для бизнеса в стране, решение которой проходит через устоявшуюся практику корпоративного развития. Они основаны на введении высоких стандартов качества для управленческих решений в условиях высокой конкуренции на международных рынках, где инновационное предпринимательство играет ключевую роль в стабильном долгосрочном присутствии на рынке.

Ключевые слова: международная конкурентоспособность, инновационное предпринимательство, склонность к предпринимательскому риску, планирование и развитие бизнес-процессов, бизнес-лидеры, деловая инициатива.

Все по-глобализиращия характер на световната икономика предполага, че на световните пазари ще се запази и задълбочи очертаната тенденция за налагане на високи производствени стандарти за качество. В среда на изострена междудфирмена конкуренция, успеха се определя от качествата и способностите на производителите, респ. на бизнес лидерите и екипите, които реализират дългосрочните стратегически цели за развитие на стопанските организации. Възможностите за бързо и ефективно адаптиране към промените в стопанската

конюнктура, точното дефиниране на потребностите на пазара и потребителските очаквания, намирането на потенциално най-успешните модели за бизнес развитие, са само част от предизвикателствата и изискванията пред съвременния предприемач. Това дава възможност да се дефинира и изследователската теза в статията, а именно: стопанската инициатива, в основата на която е иновационното предприемачество, е тази, която може да осигури регулярен достъп на българския бизнес до платеежоспособните международни пазари. Комплексните

качества, с които трябва да разполагат успешните съвременни бизнес лидери са и носителите на идеи, ноу-хау и пр., а те ги отличават от останалите, които са в ролята на обикновени потребители на глобалния пазар. Темата има подчертано актуален практико-приложен характер, тъй като една от основните отличителни характеристики на българската икономика е ниската конкурентоспособност и подчертан дефицит на иновативни идеи на местните предприятия. За да говорим за създаване на високо ефективна, иновативна икономика, която произвежда продукти и услуги с висока добавена стойност, трябва да познаваме комплексните качества и характерни особености, които отличават водещите предприемачи – утвърдени и успешни бизнес лидери в своята стопанска сфера.

1. Възгледи и водещи дефиниции за предприемачеството

Предприемачеството има много определения, дефиниции, тълкувания и гледни точки. В зависимост от

това къде се реализира и по какъв начин, може да се представят множество на брой тези, като всяка една от тях ще бъде издържана и подкрепена с достатъчно на брой успешни пазарни практики. Това обаче, което обединява всички мнения относно естеството на предприемачеството е, че то не може да се определи нито като наука, нито като изкуство, предприемачеството е просто практика. Често резултата е неочакван, а инициативността на предприемача се сблъсква с непреодолими прегради и трудности. И точно на такъв етап от вложени упорит труд, практиката разделя успешните от неуспешните идеи и хората, които стоят зад тях. Първите остават следа, а много от тях и трайна дияра в световната история, докато тези, които вземат логичния и по-лесен избор – да напуснат неспокойните води на предприемачеството и да се насочат към сигурния пристан на работната заплата, остават единствено с горчивия опит от малкия успех. За успокоение на вторите основателят на General Electric – Томас Едисън казва следното: „Не съм се провалил. Просто съм опитал десет хиляди пъти“. Ако трябва да се перифразира един от великите изобретатели на 19-ти и ранните години на 20-ти век, където се създава, а успехът е плод на упорит труд и не можеш да промениш живота, докато си на заплата. Пак в тази връзка, Сър Ричард Брансън (собственик на конгломерата от компании „Върджин груп“, наброяващ около 400 дружества) посочва нещо показателно: „Бизнес възможностите са като автобусите – винаги има следващ.“ Друг велик предприемач – създателя на Епъл Стивън Джобс, поставя въпроса за приоритизирането на възможностите и независимостта в мисленето, които очевидно са сред основните качества на всеки успешен предприемач. Той казва ... „Времето ви е ограничено, затова не го прекарвайте, живеете живота на някой друг. Не попадайте в капана на догмите, които са живот с резултати от мисленето на други хора. Не позволявайте на шумовете от мненията на другите да заглушават собствения ви вътрешен глас. И най-важното – имайте куража да следвате сърцето и интуицията си. Те някак си вече знаят какъв наистина искате да станете. Всичко друго е второстепенно.“

Дотук се очертаха само част от характеристиките, които представят образа на успешния иноватор, изобретател, предприемач, бизнес лидер. Да, той несъмнено трябва да бъде готов да рискува и да губи, а после да има силата и волята да се изправи и да опита още толкова пъти, колкото е необходимо, за да почувства удовлетворението от свършена работа. Дали обаче качества като талант, трудолюбие, силен характер, пристрастеност към риска и желание за изкачване на следващия връх в бизнеса, който е по-висок и по-труден, а пътя до него е значително по-стръмен, са достатъчни? Никъде не беше споменавана думата „късмет“. Колко всъщност е важен късметът за успешния предприемач? Не се срещат толкова често водещи бизнес лидери, които биха заложили

много на картата на шанса. И това е може би една от ключовите отличителни черти на всеки успешен предприемач – убеждението, че по дългия път към успехите късметът може да е желан спътник, но неговата компания не е задължително условие за приятно прекарано време и отлични резултати. Усилия, упоритост, страст, много труд и воля за успех са водещите качества в характера на пазарните лидери, които оставят отпечатък в съзнанието на техните клиенти и последователи. В тази връзка създателят на веригата ресторанти за бърза храна KFC – Колонел Сандърс, или както е по-известен – полковник Сандърс, казва: „Тогава взех решение, че ще се отдам на нещо, ако можах. И никакви часове, нито количество труд, нито сума пари не можеха да ме въздържат от това да давам най-доброто от себе си. Правя го оттогава и печеля чрез него, знам.“ Това има предвид и създателят на веригата магазини Wal-Mart – Сам Уолтън, който предава водеща значимост на предприемаческата амбиция, която осветява пътя пред инициативността и творческото начало пред всеки бизнес. Според него, ... „Високите очаквания са ключът към всичко.“ За друго значение на шанса, като фактор за предприемаческия успех говори и Деби Фийлдс (основател на американската верига магазини Mrs. Fields Cookies, която има над 300 търговски обекта в САЩ и останалата част на света). Родената през 1956 г. световно известна бизнес дама казва ... „Важното е да не се страхуваш да хванеш шанса. Помнете, най-големият провал е да не опиташ.“

Безспорно когато се прави анализ на факторите, които стоят зад предприемаческия успех, личностните качества на бизнес лидерите зад търговските брандове са водещи. От техните усилия, последователност, неотклонност по отношение на поетия курс и афинитет към поемането на риск зависи съдбата на бранда, а често техните решения са с определящо значение за житейския път на хората, които със своя принос създават популярен вятър в платната на корпоративното пазарно развитие. Но какво всъщност представлява иновативното предприемачество и кои са неговите предимства и недостатъци в сравнение с комфорта, който осигурява 40 часовата работна седмица и сигурността на месечното трудово възнаграждение?

В основата на понятието „предприемачество“ е процесът по стартиране и развитие на нов бизнес или обновяване на вече съществуващо предприятие. Предприемачът освен работодател е и инвеститор в бизнес начинанието, което развива. Защо обаче трябва да се прави разлика между иновативния предприемач и този, който се занимава просто с бизнес? Може да се дадат различни отговори на този въпрос, но може би най-точният от тях е свързан с ефекта от дейността, която е присъща на иноваторите – независимо с какво се занимават, те се отличават с поемане на висока степен на риск, което е основна тяхна черта, а също и с конкурентните пазарни предимства на продукта, който създават или подобряват качествено. Предприемачът винаги търси промяната, реагира на нея и я използва като възможност. Безспорно това е вярно, но практически тази дефиниция характеризира предприемача-инноватор, който е готов да пожертва своето спокойствие и да излезе от зоната си на комфорт, за да поеме риска от потенциален неуспех на своето начинание, а с него да постави на карта и своята собствена репутация. Всъщност ще бъде вярно, ако кажем, че иновативен предприемач е този, който търси успеха с мисълта, че неудачната инвестиция има временен характер, а дългосрочните резултати са тези, които показват доколко прогресивна е дадена идея преминала през процеса на производствена и пазарна реализация.

В своя чист вид предприемачеството е процес на започване и развитие на самостоятелен бизнес. Предприемачите не само имат идея, но и действат последователно, за да я реализират практически. С други думи, докато другите хора могат да мислят, планират и говорят с години за дадено начинание, предприемачите

излизат на сцената и се опитват да го осъществяват. За да се осмисли обаче поемането на риск, трябва да има нещо, което да мотивира и поддържа в правилния курс предприемача и неговия екип. Много често водещите иновационни лидери посочват причините, поради които са избрали пътя на себедоказването в бурното море на конкурентните пазари. Изтъкват се аргументи в посока на възможността за вземане на самостоятелни решения и отговорността свързана със социалната значимост на предприемачеството; опита да почувстваш усещането за успех от риска, който е поет; свободата от вземането на решения в основата, на които са уменията, опита и високото качество на експертиза, с което разполагат бизнес лидерите; вземането на самостоятелни решения. Една причина обаче изтъква на фона на останалите, а именно пълната свобода на личността, която намира широко поле за реализация в сферата на бизнеса. Без да се оспорва необходимостта от екипната работа при реализацията на стопанската инициатива, трябва да се има предвид, че успешните предприемачи-инноватори са хора, които при тежават обаяние, харизма, възможност да обединяват, убеждават и увличат останалите в определено начинание. Много често тези хора прекращават тънката линия между икономическата логика и авторитаризма на налагане на техните решения. Не са един и два примерите за случай, когато гениални идеи са останали нереализирани или пък са осъществени от други точно поради слепото следване на определен еднопосочен курс на развитие. Много повече обаче са примерите за успешно реализирани проекти благодарение на борбеността и твърдото убеждение на един или няколко на брой души в една компания обединени от определена кауза.

Друг ключов въпрос е защо е толкова важна иновативната предприемаческа инициатива и какви са ползите от нея? Водещ аспект на всяка успешна предприемаческа дейност е, че бизнес лидерите търсят и обикновено намират трайни решения на съществуващи проблеми или пазарни нужди, като това насърчава и развива креативното иновативно мислене на хората около тях. Същевременно с това пазара, който получава това, което оценява като ценно и значимо, остойностява вложените усилия, финансов ресурс и риск от страна на предприемача. Нещо повече, предприемачеството има подчертано водеща социална функция (основната част от предприятията са микро и малки, т.е. съчетават традиционните ценности на типичната предприемаческа инициатива), чрез създаването на нови работни места и високи доходи, което позволява на бизнеса да се развива, а в същото време дава професионална реализация хора с личностни качества като талант, свобода на мислене, инициативност, проактивност, желание за реализация, себедоказване и др.

2. Оценка на иновативността на българската икономика според Европейския иновационен индекс

Интерес представлява въпроса за ролята на съвременното иновативно предприемачество в България. В нашия случай обаче, икономика на страната, която носи характерните отличителни характеристики на ниска конкурентоспособност в комбинация със съществена иновационна изостаналост в сравнение с високите изисквания на технологичния 21-ви век, трудно може да се похвали със значими успехи по отношение на развитието на предприемачеството. Тук може да се посочат определени примери, които да оборят в известна степен това твърдение, но никой не може да отрече, че страната е категорично на последното място в Европейския съюз по отношение на ценообразуването на труда. Този факт сам по себе си говори достатъчно за цялостното качество на стопанските процеси. Иновационното предприемачество не прави изключение. Липсата на достатъчно алтернативни източници за финансиране на стопанската инициатива и пасивната роля на държавното управление (например в българското законодателство липсват икономически стимули за внедряване на иновации в про-

изводствените процеси на предприятията), ограничават още в зародиш стопанската инициативност. Липсата на работеща връзка между науката и бизнеса води до там, че българските иновативни предприемачи са изправени пред практическата невъзможност да обезпечат своето производство с иновативни продукти, които са предмет на собствени научно-приложни разработки. Закупуването на необходимите патенти, лицензи и ноу-хау е свързано с отделяне на значителен финансов ресурс, който често не е по силите на един малък предприемач със стартъп предприятие. Всичко това дава повод за изграждане на цялостна негативна дългосрочна прогноза за развитието на иновативното предприемачество в страната. А като се има предвид, че съвременните критерии за стопанско развитие се базират на създаването на конкурентни предимства, в основата на които са иновациите, лесно може да се даде отговор на въпроса за мястото, което страната ще продължи да заема на световната икономическа карта.

При оценката на иновативността на българската икономика може да се приложат два подхода – първо, като се използват официалните статистически данни за направените разходи за научноизследователска и развойна дейност (НИРД) в ретроспективен план и второ, като се направи сравнителна характеристика на иновационния потенциал на местните предприятия в сравнение с този в страни, които разполагат с близки (сравними) и големи потенциални възможности за иновационно развитие. В рамките на изследването са използвани данни от Европейския иновационен индекс (ЕИИ, Eurostat, The European Innovation Scoreboard). Той осреднява данни в няколко основни направления – човешки ресурси заети с иновации; научни изследвания; среда за развитие на иновациите; национално финансиране и подпомагане на иновациите; фирмени иновационни инвестиции; дял на предприятията-инноватори; действащи иновационни информационни канали; активи, формирани в резултат на реализация на иновационен проект; въздействието на иновациите върху заетостта; влияние на иновациите върху фирмените продажби. Показателите съставляващи индекса са ши-рокообхватни и предоставят възможност за сравняване на обобщените данни между отделни страни за по-продължителен период от време. Това дава възможност да се проследи тренда на тяхното изменение в ретроспективен план. Европейският иновационен индекс прави възможна обективната съпоставка по отношение на степента на иновационно развитие и напредъка на група от страни, които имат както сравними, така също и съществено различаващи се капацитетни възможности за научно развитие базирано на новости и нововъведения, в т.ч. за тяхното производствено изпълнение.

Изследването на иновативността чрез ЕИИ дава възможност да се обособи класация от четири групи страни. Критерии за тяхното подреждане е степента на развитие и качеството на иновационните процеси, които се реализират във всяка една от тях. В по-конкретен план индексът включва:

Първа група страни – „Иновационни лидери“.

Втора група страни – „Силни иноватори“.

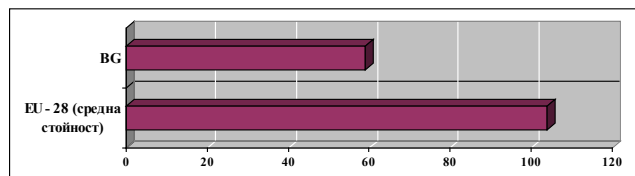
Трета група страни – „Умерени иноватори“.

Четвърта група страни – „Скромни иноватори“.

На фигура 1 са представени обобщените данни на Европейския иновационен индекс за 2018 г. при база данни за ЕС за 2011 г. = 100 %.

Измерването на цялостната иновативност на страните включени в класацията се прави въз основа на 27 различни показателя. Държавите са подредени в зависимост от обобщената оценка, която получава всяка една от тях. Резултатите ги класифицират от „Скромни иноватори“ към „Иновационни лидери“ в същия ред. Изследването обхваща осем последователни годишни периода (2011 – 2018 г. вкл.), което дава възможност да се направят по-категорични изводи за дългосрочните тенденции в иновационното развитие на отделните страни в структурата

на ЕС – 28. Макар и да не дава категорична оценка за степента на иновативност, оценката е предпоставка за по-нататъшни цялостни анализи, което за българската среда е от особена важност, като се има предвид цялостното технологично изоставане на националната икономика.

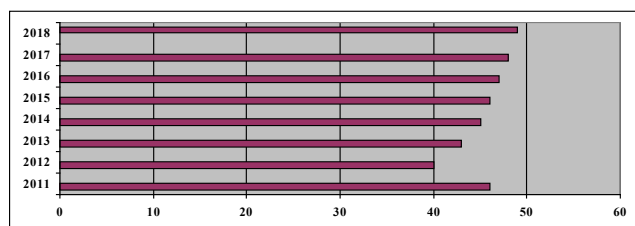

Фигура 1 - Иновационно представяне на българската икономика при сравнителни данни с ЕС - 28, 2018 г., пункта

Източник: Eurostat, European Innovation Scoreboard Interactive Tool, 2019.

Видно от данните на фигурата, българската икономика заема незавидна позиция в класацията за развитие на иновации за 2018 г., което и отрежда място в четвъртата група страни - „Скромни иноватори“. Нещо повече – при средни за ЕС стойности (104 пункта) за иновационно развитие, данните за страната показват изоставане от почти два пъти и половина (47 пункта). Факт, който сам по себе си е показателен за сериозния иновационен дефицит, който трябва да бъде преодолян следващите години. На фона на цялостното незадоволително състояние в представянето на страната, трябва да се посочи все пак, че от 2013 г. не се наблюдава спад по отношение на иновационното развитие на местната икономика (вж. фигура 2). Основните причини за това трябва да се търсят в ускореното развитие на предприятия от стопански подсектори, в които е налице засилен инвестиционен интерес за капиталовложения в иновативни проекти, в т.ч. външен за страната. Показателен е примера със сектора на високите технологии, който генерира близо 10 на сто от БВП на страната за 2018 г., което е почти два пъти повече от добавената стойност, която се осигурява от лизинговия пазар например.

За незадоволителните резултати на българската икономика допринася значително липсата на адекватна подкрепа от страна на държавата. За пример може да се посочи размера на публичния финансов ресурс насочен за развитие на иновациите, който остава твърде нисък (под 0,5 на сто от БВП за 2019 г. и далеч от заложената финансова рамка от 1,5 на сто до края на 2021 г.).

Фигура 2 - Иновационно развитие на страната за периода 2011 – 2018 г., пункта

Източник: European Innovation Scoreboard, 2019.

Заключение

Причините за сериозното иновационно изоставане в страната трябва да се търсят в две основни направления – (1) липсата на държавна подкрепа и (2) незадоволителното качество на средата за технологично развитие и обновяване на производствените активи на предприятията. Второто може да се отнесе към качеството на предприемаческата инициатива и е пряк резултат от липсата на изградена корпоративна култура за стопанско развитие базирано на съвременните критерии за иновативност. Няма категоричен отговор на въпроса за това в каква приоритетна посока трябва да се насочат усилията, както на държавното управление, така също и на фирмения

мениджмънт. Има обаче отговор на това как успешно реализираните иновационни проекти променят конкурентния потенциал на предприятията, а именно като го подобряват и създават условия за по-голяма гъвкавост, адаптивност и креативност на бизнеса. Последното е от ключово значение за цялостния конкурентоспособен потенциал на българските предприятия и най-вече на тези от тях, които представят страната на международните пазари, където дългосрочното пазарно присъствие е функция от успешни бизнес решения в комбинация с високо продуктово качество и примерен риск при стратегическото планиране на производствените дейности.

СПИСЪК НА ЛИТЕРАТУРАТА:

1. Angelova, M., V. Alexieva. Business climate and preconditions for reviving the Bulgarian industry, *International Scientific Journal*, Vol. 12 (2018), Issue 2.
2. Bardach, E. A practical guide for policy analysis: the eightfold path to more effective problem solving, 4th Edition, 2011.
3. Berners, T. The Web's Inventor Regrets One Small Thing, *The New York Times*, October 12, 2009.
4. Bygrave, W. *The Portable MBA in Entrepreneurship*, John Wiley & Sons, Inc. 2003.
5. Campbell, D., T. Craig. *Organisations and the Business Environment*, Second Edition, Elsevier Butterworth Heinemann, 2005, pp. 125 – 136.
6. Cardoso, J., W. Aalst. *Handbook of Research on Business Process Modeling*, Hershey, New York, 2009.
7. Chesbrough, H. *Open Innovation: New Imperative for Creating and Profiting from technology*, Harvard Business Press, 2003.
8. Chobanov, G., H. Egberg, *The rise of the Transaction sector in the Bulgarian Economy*, *Comparative Economic Studies*, 2007, pp. 86 – 97.
9. Cooper, G. *Winning at New Product*, 1987 (First Edition); *Winning at New Product, Creating Value Through Innovation*, 2011 (Fourth Edition).
10. Cooper, R. *Stage - Gate Innovation: A Robust Idea to Launch System for Conceiving, Creating & Delivering New Product*, 2009, pp. 108 – 113.
11. Drucker, P. *Innovation and Entrepreneurship*, Harper Paperbacks, 2007.
12. European Commission, *European Innovation Scoreboard* (2017).
13. Evangelista, P. *Knowledge and investment: The Sources of Innovation in industry*, „New Horizons in the Economics of Innovation Series“, Edward Elgar Pub., 2009, pp. 125 – 129.
14. Fryman, M. *Quality and Process Improvement*, Delmar, 2002, p. 93.
15. Philips, R. *Technology business incubators: How effective as technology transfer*, 2002, p.87.
16. Gann, D., Salter A. *Innovation in project-based, serviced-enhanced firms: the construction of complex products and systems* *Research Policy*, Vol. 29, Issues 7-8, August 2000.
17. Kotsev, N., *Industrial clusters and competitiveness of the Bulgarian economy in the EU (Financial framework 2007-2013)*.